

קובזעקע

עברעישע קונסט

פראג

**КИЇВСЬКИЙ ЄВРЕЙСЬКИЙ
ТЕАТР «МАЗЛОВ»
ГЕОРГІЯ МЕЛЬСЬКОГО
У СПОГАДАХ УЧАСНИКІВ**

ДУХ І ЛІТЕРА

קיבוץ

יד ושם

מזלוב

УДК 792.03(=411.16)(477-25)"1980/1990"
К388

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»
ЦЕНТР ДОСЛІДЖЕНЬ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО ЄВРЕЙСТВА

Упорядниця *Світлана Сімакова*

**К388 КИЇВСЬКИЙ ЄВРЕЙСЬКИЙ ТЕАТР «МАЗЛТОВ» ГЕОРГІЯ МЕЛЬСЬКОГО
У СПОГАДАХ УЧАСНИКІВ / Упорядниця Світлана Сімакова. — Київ:
ДУХ І ЛІТЕРА, 2023. — 360 с. +32 с. іл.
ISBN 978-966-378-995-8**

Київський єврейський театр «Мазлтов» Георгія Мельського мав особливий дух і свої фахові секрети. Ними у своїх спогадах про дивовижне театральне життя наприкінці 1980-х — на початку 1990-х діляться учасники творчого процесу. Цікаво буде не лише дослідникам єврейської культури, любителям театру і юдаїки в Україні, а й кожному, для кого важливо відчувати культуру не абстрактно, а наочно, як живий подих живих людей.

У збірці представлені ілюстративні матеріали з фондів колекцій Музею театального, музичного та кіномистецтва України, Центру досліджень історії та культури східноєвропейського єврейства і приватних архівів. У дизайні книжки використано фрагменти графічної роботи Льва Філіппова.

**Редакція висловлює щирю подяку за допомогу в підготовці видання
Натану Фішману й акторам театру «Мазлтов» Ігорю Барсеґяну,
Владиславу Попку та Мілені Бурд-Мілард.**

На обкладинці — труп театру «Мазлтов» після вистави «Фрейлехс»,
світлина з буклета театру, 1993 р.

ISBN 978-966-378-995-8

© ДУХ І ЛІТЕРА, 2023

З М І С Т

Віталій Жежера. Театр для тих, кому бракувало самих себе6

«ЦЕ БУВ ДІМ, ЗВЕДЕНИЙ СИЛОЮ ДУХУ»

Розповідає засновник театру «Мазлов»,

актор і режисер Георгій Мельський19

Розповідають:

актор театру «Мазлов» Ігор Барсеґян58

акторка театру «Мазлов» Елеонора Митницька75

балетмейстерка театру «Мазлов» Алла Рубіна95

завліт театру «Мазлов» Велвл Чернін116

актор театру «Мазлов» Барух Кімelfельд120

художник театру «Мазлов» Лев Філіппов133

акторка театру «Мазлов» Катерина Шрага149

акторка театру «Мазлов» Мілена Бурд-Мілард156

актор театру «Мазлов» Костянтин Ріттель-Кобилянський181

акторка театру «Мазлов» Василіса Шевцова201

актор театру «Мазлов» Владислав Попко212

танцівник театру «Мазлов» Олег Сербан237

акторка театру «Мазлов» Світлана Барандич241

актор театру «Мазлов» Сергій Панкратьєв249

художниця театру «Мазлов» Ірина Клімова259

актор театру «Мазлов» Олег Афонін272

акторка театру «Мазлов» Ольга Медова290

актор театру «Мазлов» Григорій Коростишевський299

художниця по костюмах театру «Мазлов»

Ірина Давиденко305

актор театру «Мазлов» Єфим Гонтмахер321

акторка театру «Мазлов» Гіла Маклева (Ставніцер)328

актор, завпост театру «Мазлов» Олександр Затучний342

Театр для тих, кому бракувало самих себе

Перед нами — спогади людей, причетних до Київського єврейського театру «Мазлтов», що існував на межі 1980-х–1990-х років. Це вельми своєрідна книжка. На початку знайомства з нею не раз питаєш себе: «Чи багато знайдеться людей, охочих її читати?» Адже ця книжка нагадує сімейний альбом, інтерес до якого тримається на впізнаванні своїх, знайомих. А тут ти не знаєш майже нікого. А кого й знав трохи — тих забув, бо це вже давня історія. Позаяк театр цей був ніби метеор — яскравий, і зник так само швидко, як зникають подібні небесні тіла.

«Мазлтов» у буденному перекладі означає побажання щастя, удачі. Театр під цією назвою жив у Києві в 1988–1995 роках. Утім, остання дата непевна: це рік, від якого «Мазлтов» вже не випускав нових вистав і почав згасати, але номінально він прожив аж до 1988 року.

Театр «Мазлтов» створив народний артист України Георгій Мельський. Упродовж 13 років він працював на заводі «Київприлад». Далі кілька років був музикантом і вокалістом КОМА — Київського об'єднання музичних ансамблів, які виступали переважно по ресторанах, ще якийсь час працював у київському концертному гурті «Фрейлехс», що належав до Біробіджанської філармонії.

Мельському було 42 роки, коли він узявся звершити головний подвиг свого життя. Він — людина харизматична і дивовижно багатоліка. Чимось нагадував одночасно і вершника, і коня — при тім істоту веселу, трохи дику, неприв'язану, свавільну й непередбачувану. Коли бачиш його на відеозаписах тих часів, не можеш позбутися враження, що перед тобою не одна людина, а одразу кілька — клезмер, бадхен, скоморох, ковбой, самурай.

Колишні колеги по театру називають його особистістю надзвичайно неординарною й неоднозначною. Деякі мемуаристи іменують авантюристом найвищої проби — і то таки правда. Було таке — щоб врятувати театр від краху, Мельський, маючи дружину й двох дітей, віддав у заставу власну квартиру.

Київські театри того періоду, здавалося, вийшли зі звичних берегів і дарували публіці нові теми, художні прийоми, нові враження й нові імена. Згадаймо хоча б кілька культових вистав: «Енеїда» у франківців, «Священні чудовиська» Романа Віктюка в російській драмі, «Ніч чудес» у Віталія Малахова,

згадаймо прихід Леся Танюка в Молодий театр або появу блискучих режисерів-дебютантів — Андрія Жолдака, Олексія Лісовця, Юрія Одиногого, Дмитра Богомазова. Прикметно, що «Мазлтов» не загубився на цьому розкішному ярмарку. Хоч йому було важче, ніж іншим. Бо в українських чи російських київських театрах режисери-новатори сперечалися з певною традицією, на цьому часто й тримався інтерес до них. А Мельському належало ще тільки відродити традицію, напівзабуту й майже загублену.

Отже, наш герой починав як аматор¹. І серед артистів створеного ним театру, окрім професіоналів, бачимо немало аматорів, причому на провідних ролях. Зрештою, аматори, як свідчить історія, не раз ставали зачинателями грандіозних театральних справ. Згадаймо український Театр корифеїв — то були канцеляристи, поліційні чиновники, армійські офіцери. Так і тут — на сцені театру «Мазлтов» виступали вчорашній шкільний учитель, працівника дитячого садка, викладач математики, фахівець із експлуатації наземного авіаційного обладнання або філологиня (як-от Катерина Шрага, яка перед тим закінчила Тартуський університет у знаменитого Юрія Лотмана).

Поміж десятків інших театрів-студій, що виникли тоді в Києві, далеко не всі могли зватися класичними студіями — у тому сенсі, що не всім їм була притаманна «студійність». Цей термін не так просто вловити й сформулювати. Однак, в якого актора чи режисера не стрепенеться серце, коли він чує те слово! Студійність — це особливий стан самоусвідомлення людей, котрі будують свій театр як власний Дім. Тут немає місця інтригам та зірковим хворобам, тут є самопожертва, а мрія про свій Театр-Дім така сильна, що артисти готові власноруч підмітати сцену перед виставою й тягати на собі декорації. А ще студійність — неодмінно — передбачає шляхетну мету: скажімо, повернення вітчизняному театрові його мистецької гідності або, як у нашому випадку — відродження театру з багатолітнього небуття.

Театр «Мазлтов» таки мав щастя пізнати справжню студійність. Дехто з мемуаристів у цій збірці пише, що нічого подібного в жодному іншому театрі не було й бути не могло. Звісно, це не так. Студійність сповідував Театр на Подолі Віталія Малахова, Експериментальний театр Валерія Більченка. Навіть Театр драми і комедії (той, що тепер на Лівому березі), на чолі якого стояв Едуард Митницький, хоч і не звався студією, але мав її ознаки на перших порах, тут навіть могли звільнити з трупи актора, який «порушував принципи студійного братства», хоч це й не юридична, а радше етична підстава.

Актори Мельського не знали про це, але їм не варто дорікати. Бо студійність схожа на любов, коли весь світ зосереджується в одній точці, поза якою нічого нема й не може бути. «Так ніхто не кохав! Через тисячі літ лиш приходить подібне кохання...» — це, звісно, гіпербола, але з погляду закоханого тут усе цілком нормально. На цьому самовідчутті виник і тримався театр «Мазлтов».

Термін «студійність» має два значення: а) це певна етика колективної творчості, як описано вище, б) це суто прикладне поняття — експеримент,

¹ Хабаровський інститут мистецтв (за спеціальністю «режисура») закінчив у 1994 р.

Георгій Мельський.
Фото з відкритих джерел.

«Це був дім, зведений силою духу»

Розповідає засновник театру «Мазлтов»,
актор і режисер Георгій Мельський

Відродження єврейського театру в Україні мало відбутися за будь-яких умов. На завісі спектаклю «Я живу» за Мойше Пінчевським (то була перша вистава Київського ГОСЕТа¹, що повернувся з Узбекистану до Чернівців 1945 року), було написано: «Ам Ісроел хай!» («Народ Ізраїлю ще живий!»). Праглося ще раз заявити про це після всього того, що сталося в повоєнні роки й наступне тридцятиліття. Хотілося відновити традицію й віддати данину пам'яті тисячам загиблих, і не лише в Бабиному Яру. Мріялося подарувати впевненість у тому, що народ існує, тим, хто вижив попри цькування, арешти й геноцид. Усе це стало запорукою народження театру «Мазлтов».

Нам було на кого орієнтуватися. Культур-Ліга розпочала свою роботу за часів відродження української державності. Не боялися мріяти, робили все можливе для синтезу національного й універсального в скрутних умовах голоду, розрухи й громадянської війни. І хоча нам випало творити театр у менш деструктивний час, та задля того, щоби зробити його поліжанровим, професійним театром світового рівня, треба було щодня вирішувати безліч питань.

Театр мав бути студійним. Створюючи театр-студію й набираючи труп, деякі режисери віддавали перевагу людям без фахової освіти. Ми були відкритими і для професіоналів, і для неофітів. По тривалій перерві після закриття у 1950 році Чернівецького державного театру імені Шолом-Алейхема ми почувалися першопрохідниками. Перед нами у Союзі працювали лічені єврейські театри, в Києві не було жодного, а декілька єврейських колективів на столичній сцені тяжіли переважно до музичного репертуару. Відповідальність була високою ще й тому, що в Києві свого

¹ ГОСЕТ — російськомовна аббревіатура, що позначає державні єврейські театри Радянського Союзу першої половини ХХ століття, у тексті її буде збережено.

ידידי ששון
מזלצוב

MAZLOFF
MAZLOV

З інстації «Вечір єврейської музики та балету».
Фот з буклета театру «Мазлов», що зберігається у Центрі юдеїки.

З архіву Музею театрального, музичного та кіномистецтва України.

му театрі. Щодня на сцені у нас була школа, ми працювали постійно від самого ранку до пізнього вечора — ранкові спектаклі, вечірні спектаклі, репетиції. У перервах давали концерти на заводах і в будинках для літніх акторів. Як ми жили тоді, важко тепер уявити! Так, спочатку було багато різних проблем. То не був академічний театр. Але ми отримували головні ролі, а цим можуть похвалитися не так вже й багато професіоналів і випускників театральних вишів.

Ірина Давиденко.

Ескіз костюма танцівниці (танець Петрушки та Янгола з одним крилом)
до вистави «Містечкова феєрія» (виконавиця — Тетяна Володимирська).
З архіву художниці.

Театр «Мазлтов» мав труднощі і з фінансуванням, і з приміщенням. Одного разу для того, щоб видати зарплату, Мельський зняв номер у готелі: не видавати ж зарплату на вулиці. Проблеми були й зі збереженням декорацій. Грандіозні, технічно дуже складні декорації до вистави «Містер Сковорода», мені здається, робилися під сцену Київського театру оперети, де проходила прем'єра. Я ходила дивитись, як їх встановлювали, відвідувала репетиції. Вистава вийшла непересічна. Але така грандіозна постановка повинна мати місце для зберігання об'ємних декорацій та великої кількості костюмів. Дуже дорого коштувала оренда зали. Вистава виявилася нерентабельною.

Невдовзі все різко змінилося через комерціалізацію життя. Всі ініціативні люди з головою поринули в нові можливості, очікуючи, що гроші відчинять двері до нового, прекрасного світу. З'явився вільний виїзд до не доступних раніше країн. Можливо, це прозвучить парадоксально — власне, парадоксом було все наше київське життя у 1990-х — але перебудова зруйнувала культурне середовище для такого чудового явища, як театр «Мазлтов».

Святогоров поїхав до Америки. Гладков — до Москви. Алла Давидівна перейшла до театру імені Лесі Українки. Мене також запросили до Москви. Під час американських гастролей театру через брак коштів було заарештовано найкращі, найскладніші костюми та декорації, які робилися з любов'ю до кожної вистави. Це згубно позначилося на можливості подальшого розвитку театру. Частина трупи залишилася в Америці, не попередивши заздалегідь Георгія Дмитровича.

Пізніше я продовжила роботу з театром «Контур», працювала на телебаченні, зробила колекцію весільних суконь, приватно шила сукні для різних урочистих подій, разом з Аллою Давидівною працювала ще над кількома проєктами, що, на щастя, здійснилися («Карміна Бурана» на Майдані Незалежності з Дитячим музичним театром, «Цвіт папороті» Євгена Станковича в хорі імені Григорія Верьовки, «Кармен-стріт» у школі балету «Кияночка», «Доктор Айболіт» в Одеському оперному театрі²⁸, «Снігова королева» у Донецькому оперному²⁹, багато окремих хореографічних номерів, опера-балет «Дама з камеліями» в Дніпропетровському оперному³⁰, постановки на сцені оперної студії при консерваторії). Близько п'ятнадцяти років я працювала в Київському театрі оперети, як художник по костюмах і художник-постановник зробила двадцять чоти-

²⁸ Одеський національний академічний театр опери та балету.

²⁹ Донецький академічний державний театр опери та балету імені Анатолія Солов'яненка.

³⁰ Дніпропетровський академічний театр опери та балету.